

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο Λευτέρakas

Ο μπαρμπα-Λευτέρης, κατά κόσμον Λευτέρakas, γεννήθηκε απόγευμα της 13ης του Μάρτη του 1918 σε ένα ορεινό χωριό της Ελλάδας, το Τρίνερο. Ο παππούς του, ο Λευτέρης, γεννημένος την ίδια μέρα του Μάρτη του 1781, άφησε τον ζωντανό μας κόσμο πίσω του, τον Απρίλιο του 1827, στη μάχη του Ανάλατου. Μάχη στην οποία τραυματίστηκε και πέθανε ο τρομερός αγωνιστής και στρατηγός Γεώργιος Καραϊσκάκης. Ο πατέρας του εγγόνου, ο Μάρκος, καυχιόταν με καμάρι πως είχε ζήσει κάμποσα μερονύχτια μαζί με τον Καραϊσκάκη, όταν ο πατέρας του, ο Λευτέρης –από τα πιο γενναία παλικάρια του θρυλικού στρατηγού– τον είχε πάρει μαζί του στο στρατόπεδο κάποια βδομάδα του 1826, σε μια ανάπαυλα των πολεμικών συγκρούσεων. Ήταν τότε, καθώς έλεγε, έξι χρόνων. Διαλαλούσε συχνά, συχνότατα, πως τον θυμόταν καλά τον αθυρόστομο στρατηγό και καμάρωνε σαν γύφτικο σκεπάρνι, λες και είχε πάρει κι αυτός μέρος στις μάχες της ελληνικής επανάστασης. Αλήθεια ή ψέματα, ουδείς υπήρχε να επιβεβαιώσει ή να καταρρίψει τα λεγόμενά του. Σημασία όμως έχει πως αυτός τα έλεγε,

αυτός τα πίστευε, και κανείς συχωριανός του εκείνα τα χρόνια δεν είχε διάθεση να του χαλάσει τα πιστεύω του. Εδώ που τα λέμε, δεν ήταν και λίγο να έχουν για σημαία τους, στο μικρό χωριό τους, έναν άνθρωπο εν ζωή, ο οποίος να έχει τόσο άμεση σχέση με το ηρωικό 1821. Όμως, ο πατέρας του Λευτέρακα, ο Μάρκος, πέθανε ξαφνικά από ένα ακαριαίο εγκεφαλικό πριν ακόμα κλείσει τα σαράντα του χρόνια. Η γυναίκα του, και μάνα του σύγχρονου Λευτέρη, τον ακολούθησε μόλις δύο χρόνια αργότερα, αποχαιρετώντας άσχημα τη ζωή ετούτη από έναν άγριο καρκίνο που τη διέλυσε μέσα σ' ελάχιστο χρόνο. Ο Λευτέρης, ο νεότερος, ήταν - δεν ήταν είκοσι χρόνων που ορφάνεψε και από τους δυο γονιούς του.

Ο σύγχρονος, λοιπόν, Λευτέρης ή «Λευτέρακας» –έτσι συνηθίζαν να τον αποκαλούν οι περισσότεροι συχωριανοί του– καυχιότανε μέρα νύχτα για την περήφανη ιστορική καταγωγή του. Ψηλός, με φαρδιές πλάτες, μεγάλο μέτωπο και παχύ μουστάκι, δέσποζε αντροσύνη στο διάβα του. Με τον τσαμπουκά, το επίμονο πείσμα του και τ' ανδραγαθήματά του στις μάχες του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου να τον ακολουθούν, έγινε με το σπαθί του, που λέει ο λόγος, ο περήφανος στύλος του χωριού. Αυτός που ανελλιπώς και περήφανα κάθε χρόνο σήκωνε την ελληνική σημαία στην πλατεία του χωριού, την 25η Μαρτίου, ημέρα της Παλιγγενεσίας, στην παρέλαση που έκαναν τα παιδιά του δημοτικού τους σχολείου. Με όλο το χωριό φυσικά στο πόδι να παρακολουθεί με αισθήματα περηφάνιας την τελετή. Ανελλιπώς για όλα τα μετέπειτα χρόνια. Ο κόσμος να χαλούσε, ακόμα και άρρωστος που έτυχε να βρεθεί δυο τρεις φορές, αυτός στο πόστο του. Καμάρωνε με το κορμί του όρθιος σαν τον ιστό της γαλανόλευκης από περίσσια περηφάνια. Πε-

ρηφάνια διπλή, αφού το ύψος και ο όγκος του υπερείχαν κατά πολύ από τα αντίστοιχα που είχαν ο δάσκαλος και ο παπάς που στέκονταν πάντα δίπλα του. Όση ώρα τα μαθητούδια έκαναν τη μικρή τους παρέλαση περνώντας από μπροστά τους, αυτός ζούσε τη δική του εθνική γιορτή, μιας και η καταγωγή του είχε ρίζες στο μακρινό, ηρωικό 1821. Αυτά τα μεγαλεία για τον Λευτέρακα, και όχι μόνο γι' αυτόν, έληξαν άδοξα, από τη χρονιά που το χωριό έμεινε χωρίς μαθητές, δάσκαλο και παπά. Έκτοτε, ούτε χαρές ούτε πανηγύρια ούτε ιστορικές αναδρομές στα κατορθώματα του γενεαλογικού δέντρου του Λευτέρακα γίνοντουσαν.

«Αλειτούργητους» θα μας θάψουν, μονολογούσαν φορές φορές μεταξύ τους οι λιγοστοί πια κάτοικοι του χωριού σαν τους έπαιρνε από κάτω η μεγάλη ερήμωση του τόπου τους. Όταν μετά το κλείσιμο του δημοτικού σχολείου σταμάτησε και η εκκλησία να λειτουργεί κάθε Κυριακή –ελλείπει δικού τους παπά– το άγχος και οι ανησυχίες τους για το μέλλον του χωριού μεγάλωσαν πιο πολύ.

Το χωριό, το Τρίνερο, στα νιάτα του, δεκαετίες πριν, αριθμούσε οκτακόσιες εβδομήντα ζωντανότερες ανθρώπινες ψυχές. Αριθμούσε επίσης χίλια άλογα, γαϊδούρια και μουλάρια! Επιπλέον, ένα με δύο σκυλιά το κάθε σπιτικό ως συμπλήρωμα στην κάθε οικογενειακή κατάσταση. Αμέτρητα επίσης γιατί, σε πλήρη ελευθερία κινήσεων, στις κεραμοσκεπές και όπου αλλού μπορεί να βάλει ο κοινός νους. Σήμερα λοιπόν, είχε τα εκατοστά γενέθλιά του ο Λευτέρακας και δόξαζε τον χάροντα που τον λησμόνησε για τα καλά, ώστε να λογίζεται πλέον ως ο αιώνοβιος του χωριού. Το μυαλό του σε πλήρη δραστηριότητα και τετραπέρατο. Ίχνος από άνοια! Γενικά έχαιρε άκρας υγείας. Τα

μαλλιά του κάτασπρα αλλά πυκνά σαν κατσαφάνα! Το μέτωπό του, παρά τις χοντρές ράγες που το διέτρεχαν οριζόντια πέρα για πέρα, εξέπεμπε μια αδιατάραχτη βεβαιότητα νίκης στον άνισο πόλεμο από τις επιθέσεις του χρόνου. Οι κατσαρές λευκές τρίχες στο στέρνο, ένας πυκνός θύσανος! Τα δύο πάνω κουμπιά στο πουκάμισο, πάντα ξεκούμπωτα ως δείγμα της παλιάς του αντροσύνης. Η μύτη και τα χείλη είχαν χάσει για τα καλά πια τις ωραίες γραμμές που είχαν κάποτε. Τα μάγουλα, καλά οργωμένα κι αυτά από αυλακιές. Οι φλέβες παρέμεναν σχεδόν κρυμμένες, παραδόξως, ενώ πουθενά στο δέρμα του δεν είχαν εμφανιστεί οι γνωστές μελανιές. Τ' αυτιά του είχαν πάρει κάπως την κατηφόρα, ήταν και μαραμένα αρκετά, αλλά η ακουστική τους παρέμενε αλώβητη. Θα 'λεγε κανείς πως άκουγε καλύτερα κι από την εποχή που ήταν στα νιάτα του. Τα μάτια του βέβαια, ξεθωριασμένα και με δύο διπλές φούσκες από κάτω, μαρτυρούσαν τα δικά τους πειστικά δεδομένα· τα πολλά πολλά χρόνια, δηλαδή, με τα οποία είχαν γνωρίσει τον κόσμο. Ωστόσο, δεν τον περνούσες αυτόν τον αιωνόβιο και πολύ πάνω από τα εβδομήντα. Ένας κοτσονάτος γέροντας με τα όλα του! Όσο για την όρασή του, υπήρχε ένα πρόβλημα όχι όμως λόγω ηλικίας. Το δεξί του μάτι είχε χάσει σε βαθμούς όρασης εδώ και χρόνια από διάφορες αιτίες. Μία από τις πιο σοβαρές εξαιτίας της οποίας είχε χάσει τα τρία δέκατα της όρασης ήταν όταν το τρύπησε για τα καλά ένα παλούκι ξερής ελιάς καθώς την καθάριζε απρόσεχτα. Άλλα τρία δέκατα χάθηκαν κάπου στα εξήντα του. Του το είχε «φαρμακώσει» με τα νύχια η γυναίκα του η Ματίνα, γιατί αυτός, και με το λειψό μάτι, δεν άφηνε ανενόχλητο ποδόγυρο για ποδόγυρο. Έκτοτε, το καλό μάτι, φρονιμότερο αυτό, δεν ακολουθούσε το στραβό στις ζαβολιές. Παρέμενε αμετακίνη-

το σαν να ήταν αλλήθωρος, όταν έβλεπε κάποιο φουστάνι· για προφύλαξη προφανώς.

Περιλάλητος γυναικάς, με πολλές ροζ ιστορίες στο βιογραφικό του, γνωστός για τα παράνομα κατορθώματά του με το γυναικείο φύλο. Πότε στην Αθήνα, που τάχατες ανέβαινε για δουλειές, πότε στα γύρω χωριά που τα αλώνιζε συχνά πυκνά για χίλιους δυο λόγους. Δεν ήταν λίγες οι φορές που τον είχαν κάνει σχεδόν τσακωτό οι απατημένοι σύζυγοι. Κατά διαβόλου τύχη θες, χάρη σε έμφυτη προαίσθηση στους κινδύνους θες, πάντα πρόκανε να ξεφεύγει στο τσακ. Δυο τρεις φορές είχε καταφέρει να δραπετεύσει την ύστατη στιγμή, πηδώντας έξω από τα παράθυρα όπου έκανε τις παρανομίες του, λίγο πριν τον πιάσουν στα πράσα. Τη μία φορά μάλιστα πήδησε από το παράθυρο, φορώντας μόνο το σώβρακο. Με το παντελόνι και το πουκάμισο παραμάσχαλα, και τρέχοντας του σκοτωμού μες στη νύχτα, κατάφερε να γλιτώσει απ' του χάρου τα δόντια.

Ήταν που ήταν ζηλιάρα η Ματίνα, ήταν κι αυτός βαλτός θαρρείς να βάζει μπαρούτι αναμμένο συχνά πυκνά στη σχέση τους, επόμενο ήταν πως κάποτε θα γινόταν το κακό. Ένα βράδυ –τι βράδυ, δηλαδή, σχεδόν ξημερώματα– έγινε στο σπίτι τους η νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου. Μετά από έναν ιδιαίτερα βίαιο καβγά, του σακάτεψε χειρότερα το λαβωμένο μάτι μια για πάντα η Ματίνα. Ευτυχώς το αριστερό, λες και ανήκε σε άλλον άνθρωπο, δεν τσίλημπούρδιζε το ίδιο απροκάλυπτα εκείνα τα τρελά του χρόνια, όπως είπαμε. Τώρα, αυτό το αριστερό του εξακολουθούσε να παραμένει κανονικότατα στη θέση του και να βλέπει πολύ καλά, με μία μόνο επέμβαση στον καταρράκτη. Ξεθωριασμένο όμως από τα φυσικά του χρώματα και μικρότερο αισθητά από τότε που στα νιάτα του έμοιαζε με αληθινό

κάστανο σε χρώμα και μέγεθος. Το κορμί του κρατούσε ακόμα άσπογα την ορθή του στάση, αν και είχε υποκύψει στις επιθέσεις του χρόνου, χάνοντας μερικούς πόντους ύψους. Όταν στα νιάτα του είχε βγάλει την πρώτη του ταυτότητα, τον είχαν μετρήσει να φτάνει στο ένα κι ογδόντα δύο ύψος. Στην τελευταία, πριν από πέντε χρόνια –κάπου είχε χάσει την τελευταία νεότερη– τον χαμήλωσαν κατά έξι πόντους. Στην αστυνομία, έκανε τον μαύρο χαμό καθώς αρνιότανε με πείσμα, σαν το παλιό του μουλάρι, να αποδεχτεί το μέτρημά τους. Έβαλε να τον ξαναμετρήσουν τρεις φορές κάνοντας μεγάλη φασαρία, τέτοια που τον πέρασαν για ζουρλό. Τους έβρισε για τα καλά πριν φύγει από το αστυνομικό τμήμα, αρνούμενος την πραγματικότητα. Εννοείται πως εξαφάνισε την ταυτότητα σ' ένα μπαούλο, διπλώνοντάς τη μέσα σ' ένα του πουλόβερ. Όσο για την όρεξή του στο φαΐ, δεν ήθελε με τίποτα να κοπάσει, λες και ήταν σε ηλικία ανάπτυξης. Έτσι λοιπόν, όλοι όρκο έπαιρναν πως ετούτος είχε βάλει πλώρη να φτάσει καρδαμωμένος στα εκατόν είκοσι χρόνια ζωής και να φαίνονται και λίγα.

Η κυρά του η Ματίνα, είτε γιατί πλήρωσε ακριβά το στράβωμα του Λευτέρη από τη θεία δίκη, είτε γιατί δεν άντεξε τα σουρτα φέρτα του, απαύδησε σχετικά νωρίς. Έτσι, εγκατέλειψε φορτωμένη με περιπέτειες αυτόν τον ντουινά, λίγο πριν κλείσει τα εβδομήντα της. Ο Λευτέρης τότε, ήτανε μόλις εβδομήντα και κάτι, χρόνων. Την έκλαψε χωρίς να κατεβαίνουν τα δάκρυα, περισσότερο από την απώλεια της συνήθειας και λιγότερο από αγάπη. Έτσι κι αλλιώς, από έρωτα δεν είχαν κάνει τον γάμο τους. Λίγα μόλις χρόνια μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο κι ακόμα λιγότερα από τον Εμφύλιο. Με προξενιό τούς πήγαν στην εκκλησιά, έτσι όπως συνήθως γινόταν εκείνα τα χρόνια

στην Ελλάδα. Τουλάχιστον στις καθυστερημένες τότε, απ' όλες τις απόψεις, επαρχίες της. Οι έρωτες ήταν γι' αλλού και γι' άλλους ανθρώπους. Εδώ, ο γάμος είχε συνήθως άλλα κίνητρα. Την επιβίωση, την αναπαραγωγή του είδους, την κληρονομιά, τους εγωισμούς, τις βεντέτες και άλλα πολλά. Φυσικά, κατ' αποκλειστική επιθυμία του αρσενικού είδους γινόντουσαν αποδεκτά τα όποια προξενιά, και σπάνια μπορούσαν ν' αρνηθούν, ακόμα κι αν δεν ήθελαν τον γαμπρό, οι θυγατέρες. Τα θηλυκά πλάσματα όταν γεννιόντουσαν, ήταν κατάρα θεού και σχεδόν ανεπιθύμητα από τους πατεράδες. Αρχικά, όταν γεννιόντουσαν κορίτσια, ούτε να τα βλέπουν, ούτε και να τ' ακούν ήθελαν οι περισσότεροι άντρες. Εκείνα τα χρόνια, τα συχαρίκια για τις κόρες ελάχιστοι τα δεχόντουσαν και κατηγορούσαν τις γυναίκες τους, ως αποκλειστικά υπεύθυνες, για όσα η φύση μόνη της αποφάσιζε γι' αυτές. Με τον καιρό οι νταήδες μαλάκωναν κάπως, κυρίως όταν ερχόταν επιτέλους, μετά από απανωτές γέννες, ο πολυπόθητος γιος. Φυσικά, ήθελαν να γεννιούνται κοριτσόπουλα· αρκεί να μη γεννούσαν οι δικές τους γυναίκες το «κακό». Ο Λευτέρης με την κυρά του τη Ματίνα, ούτε το ένα κατάφεραν ούτε το άλλο. Έμειναν, δηλαδή, άκληροι, χωρίς παιδιά.

Όταν, λοιπόν, η Ματίνα άκουσε - δεν άκουσε για την αφεντιά της - ποιος μπορεί να πει με βεβαιότητα; - μέσα στο φέρετρό της το «Δεύτε τελευταίον ασπασμόν», το Ιουλιανό ημερολόγιο των χριστιανών έδειχνε τη δεκαετία του '80. Θρήνοι και μοιρολόγια δεν ακουγόντουσαν πια στο χωριό· πολύ περισσότερο για τους πιο γέρους. Ως προς αυτό, είναι αλήθεια πως υπήρχε εξέλιξη. Ο Λευτέρης, είτε από ανδρισμό, όπως ο ίδιος τον όριζε, είτε γιατί δάκρυ δεν γνώριζε αν είχε, δεν έσταξε το παραμικρό δάκρυ. Την έθαψαν με κατάνυξη, όπως αρμόζει, σ'

ένα χριστιανικό νεκροταφείο. Με κάθε καλό λόγο που λένε σε τέτοιες περιπτώσεις, αφού ως γνωστόν, ο νεκρός δεν ζητά τίποτα πια από κανέναν. Αν μπορούσε να ζητήσει κάτι, τότε να δεις λόγια άλλα που θα έλεγαν πολλοί στις κηδείες, αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία. Η καημένη η Ματίνα δεν αποτέλεσε εξαίρεση, και τη σκέπασαν μετά βαΐων και κλάδων, αλήθειας και υποκρισίας μαζί. Με κοσκινισμένο μάλιστα το κοκκινόχωμα που σκέπασαν το φέρετρό της. Είχε πληρώσει να γίνει έτσι σαν καθαρό ρύζι, ο Λευτέρακας. Στον καφενέ της πλατείας –είχε κρατήσει κανονικότερα το διαχρονικό έθιμο– να περιμένει όλους τους χωριανούς να τον συλλυπηθούν. Με το γεύμα του αποχωρισμού να είναι από τα πλουσιότερα που είχαν γίνει ποτέ. Όλα κι όλα! Μόνο τσιγκούνης δεν ήταν. Αντίθετα, σκορποχέρης απ' τους λίγους μάλιστα, κι εγωιστής μέχρι θανάτου. Τα λουλούδια στην εκκλησία και πάνω στο μνήμα, τα οποία είχε παραγγείλει στο γραφείο τελετών, άξιζαν δύο σχεδόν συντάξεις του! Κουβέντα δεν θα επέτρεπε να πουν πως ήταν, τάχατες, μίζερος κι αδιάφορος στο τελευταίο αντίο του στη Ματίνα.